

POHOD

Letna naročnina znaša Din 40.—. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Selenburgova ulica št. 3/I. Račun pri Poštni hranilnici št. 16.160. Rokopisov ne vračamo! Telefon št. 21-09.

V Ljubljani, dne 2. marca 1935.

Štev. 8 — Leto IV.

IZHAJA VSAKO SOBOTO

Novi časi

Tudi oni, ki nismo še preveč v letih, se spominjamo, da je bilo že ob raznih prilikah govora o novih časih, ki se ali obetajo ali pa so že nastopili. Že pred vojno smo imeli Slovenci v svojem političnem življenju ponovno priliko čuti lepe besede o novih časih in to večinoma iz ust onih dnevnih politikov, ki so presojali le s svojega osebnega stališča, ali so časi stari ali pa novi. Če se je politikom gotovo skupine posrečilo doseči večjo ali manjšo volilno zmago, poetm so nastopili novi časi za nje in za njih pristaše, če so se mogli kot novi gostje vvesti k mizi, bogato obloženi na račun javnih sredstev. Ljudstvo kot tako o teh novih časih ni imelo nobenega pojma, razvoj dogodkov ni krenil v druge koloseke, zgurani konji dnevnih politike so ga vlekli po že izvoženih kolosekih dalje.

Razsulo Avstro-ogrsko monarhije nam je prineslo v resnici nove čase, ne toliko po naši lastni zaslugi kot po zaslugi naših srbskih bratov in njih neprimernega junaštva ter po posebni naklonjenosti usode. Žal so našli ti novi časi stare ljudi, ki so hoteli svoje poprejšnje delovanje in svojo dotedanjo miselnost prenesti tudi v te nove čase in obdržati razvoj dogodkov v starih kolosekih. To se jim je tudi posrečilo na veliko nesrečo celokupnega naroda in države, prav posebej pa še nas Slovencev, ki nismo našli v sebi dovolj svežih sil in borbenosti, da bi preprečili uresničenje tega od duševnih starcev zamišljenega in izvršenega načrta.

In tako nam novi časi niso prinesli one spremembe naše miselnosti in našega gledanja na državo, kot bi se bilo moralo zgoditi, če bi bili le malo bolj dozoreli. Dočim nam je doraščala pred vojno mladina, ki ni bila samo napredna in slovenska, marveč je kazala velik interes in globoko umevanje za probleme, ki so segali preko dotedanjega obzorja v črnozolti prapor zavrtih Slovencev, je vsa ta mladina, kolikor je preživela svetovno vojno, kratkomalo zginita. Deloma se je povlekla v ozadje in postala povsem apatična, velik njen del pa se je prilagodil raznim povojnim razmeram in tulil z volkovi. Tako ni čudno, če so obvladali teren javnega življenja med nami Slovenci tudi po vojni v ogromni večini predstavniki generacije, ki je bila stara že ne po letih, pa vsaj po svoji miselnosti in je videla glavni cilj svojega političnega delovanja v istovetenju narodnih in osebnih interesov. To ni noben napad proti miselnosti in je videla glavni cilj svojega političnega delovanja v istovetenju narodnih in osebnih interesov. To ni noben napad proti miselnosti in je videla glavni cilj svojega političnega delovanja v istovetenju narodnih in osebnih interesov. To ni noben napad proti miselnosti in je videla glavni cilj svojega političnega delovanja v istovetenju narodnih in osebnih interesov.

Prišel je pokret Orjune, ki je razgibal mladino zlasti v prečasnih krajih in visoko dvignil prapor jugoslovenskega nacionalizma. Naj se nasprotniki še danes zaletavajo v Orjuno in Orjunce, bodoči zgodovinar bo moral pri opisovanju razvoja nacionalne misli v našem narodu Orjuno ne le imenovati, marveč ji tudi priznati ogromne zasluge, izreči pa pri tem obžalovanje, da so merodajni faktorji tako naivno in lahkomišelnostno ignorirali ta resnično iz naroda vznikli, zgolj na idealizmu mladine zgrajeni pokret. Brez opore prepušeni sami sebi, napadani od vseh strani, podpirani pa večinoma le od onih, ki so imeli pri tem svoje posebne račune, so morali večinoma mladi, v ogabnosti partizanstva nepreskušeni nacionalisti tudi sami storiti razne pogreške, ki so slednjič omogočile merodajnim faktorjem kazenske ukrepe. Ti so zadeli prvenstveno — in to je za Orjuno v Dravski banovini častno — baš slovenske orjunaške organizacije, ki so bile razpuščene že v letu 1926! Pri tej priliki se je videlo, da je bilo jedro tega tako idealnega in za razvoj nacionalne misli v našem narodu tako potrebnega in uspešnega pokreta baš med nami, Slovenci, ki se lahko ponašamo, da smo dali prav gotovo najboljši in najbolj požrtvovalni delavci, ki se niso ustavili niti pred žrtvovanjem svojega lastnega življenja in svoje lastne eksistence, če in kadar je bilo treba braniti interes in ugled naroda in države! Zgodovina bišve Orjune bo morala biti slej ali prej spisana, šele iz nje bodo njeni domaći klevetniki lahko spoznali, da so s klevetanjem Orjune, njenih članov in njenega dela klevetali sebe in svoj narod. Danes ni več Orjune! Stari ljudje na vodilnih mestih so ubili z vso svojo spletkarsko in partizansko umetnostjo ta prvi poskus jugoslovenske mladine, da da tudi zunanega izraza novim časom, ki so nastopili s 1. decembrom 1918.

Prišel je 6. januar 1929, ki je sankcioniral in blagoslovil po vzvišeni roki blago-

Gospod Tomaž Masaryk je danes brez dvoma ena največjih osebnosti. Zaradi tega je o njem povedanega že jako dosti, skoraj vse. Nočem se spuščati v dolgočasno ponavljanje, zato se bom ustavil samo na mali epizodi, ki je vezana z njegovim imenom.

Masaryk sem videl prvič na Dunaju, na Friedjungovem procesu. To je bilo decembra 1909. Njegovo ime je bilo po svetu poznano, posebno med Slovani. Pri nas je bilo priznано in spoštovano.

Prva vest, ki smo mu jo prinesli, je bila naša trditve, da Friedjungovi dokumenti niso pravi. Masaryk je našim trditvam verjel in bil je prepričan, da so dokumenti lažnjivi. Mi smo to tudi dokazali. Predsednik udruženja »Slovenski Jug« je prinesel knjigo originalnih protokolov k seji Udruženja. V tej stari knjigi so bili protokoli razvrščeni v kronološkem redu. Sum, da so bili protokoli na kakšenkoli način popravljeni, je bil izključen. Toda ta dokaz ni bil doprinesen sodišču, ker to ni bilo potrebno.

Toda g. Masaryk je imel tudi svoje lastne dokaze. Veleizdajniški proces v Zagrebu je pokazal, kakšnih grdih sredstev in kakšnih izmišljenih dejstev se je oficijelni Dunaj posluževal proti Slovanom. Masaryk je sprva slutil in po naši trditvi je bil tudi prepričan, da je Friedjungov proces grdo nadaljevanje zagrebskega procesa. In ni se prevaral. Nadaljevali so na stari način. Ničesar niso izpustili, kar bi moglo škoditi Slovanom, posebno Srbiji, ničesar, kar bi jih moglo ponižati in kar bi tistim, ki so nam verjeli, moglo vlti nove vere. Bili smo zapreka vsakemu gibanju naroda, najprej gibanju z vzhoda na zapad, pozneje z zapada na vzhod. V naši eri smo motili Avstro-Ogrsko, ko je hotela dobiti izhod

pokojnega Gospodarja to, kar so nosili že od nekdaj v svojih srcih mladi jugoslovenski nacionalisti. Koliko se je pisalo takrat o novih časih, vsi listi so se kosali, kdo bo lepše opisal te nove čase, žal so se pa kosali tudi naši duševni starci v tem, kdo bo pograbil večji delež teh novih časov. Preblizu so se vsi ti dogodki, preveč je med nami še ljudi, ki so sodelovali pri uvajanju in izvajanju teh po blagopokojnem Kralju tako idealno zamišljenih novih časov, zato se ne spuščamo v podrobnosti, ker ne bi hoteli postati osebni in tudi ne bi hoteli delati nikomur krivice. Vsak nosi pač svojo kožo, iz katere ne more, pa naj ima še tako dobro voljo. Kljub vsemu temu smo pa mi nacionalisti vedeli, da se bližajo novi časi. Absolutno zaupanje v osebo in delo blagopokojnega Kralja nam je bilo vrelo te naše sigurnosti. Naj so se razvijale prilike na znotraj tudi v pravicah, s katerimi sem in tja nismo bili zadovoljni, ostali smo mirni v zavesti, da bdiča oko in roka sedaj žal mrtvega Gospodarja nad usodo naroda in države in da je nemogoča vsaka sprememba osnovnih linij našega narodnega in državnega življenja, zlasti pa linije narodnega in državnega edinstva, dokler bo žarelo Njegovo oko in dokler bo gibal Njegova roka.

Dne 9. oktobra 1934 je izdihnil On, ki nam je bil utelešenje vsega našega nacionalnega žitja in hotenja, On, ki nam je bil simbol volje našega naroda po obstoju in razvoju. Takrat smo začutili instinktivno, da

Tomaž G. Masaryk in Friedjungov proces

na Solun in Viljema II., ko je meril na Bagdad. Naša eksistenca je bila naša krivda. Oteževalna okoliščina za nas je bil naš geografski položaj. V tem dejstvu leži eden od razlogov Friedjungovega procesa. Točneje rečeno, vseh procesov, ki so bili vodeni proti nam. V očeh takih nasprotnikov smo bili vedno krivi, toda v očeh poštenih ljudi smo bili nedolžni. To je Masaryk vedel in to mu je bil zadosten razlog, da je bil v takih prilikah vedno na naši strani.

Oba procesa, Zagrebski in Friedjungov, sta prizadela kot obtožence tudi Masarykove učence. Ti so šli že po poti, ki jim jo je pokazal njihov veliki učitelj. Nekoliko generacij naše omladine, posebno omladine iz dežel pod Avstro-Ogrsko upravo, je bilo formiranih pod vplivom Masarykovega duha in srca. Prav zaradi tega vpliva so bili Masarykovi učenci koristni delavci na našem nacionalnem polju. Masarykove ideje so zelo privlačile zrele ljudi, toda za pošteno nacionalno mladino so bile nova vera, v katero so apostolski verovali. Masaryk je pobožno služil resnici, za resnico in svobodo malih in tlačenih se je boril do skrajnosti. Njegova politika je bila vedno v soglasju s principi najvišje morale. Nikdar, niti enkrat se ni Masaryk pregrešil proti svojim nazorom. Ti njegovi nazori in občutek dolžnosti ter končno ljubezen do svojih učencev so ga pripeljali v času Friedjungovega procesa na Dunaj. Težične našega dela na Dunaju je bilo, dakazati lažnjivost Friedjungovih dokumentov. Dokazali smo. Pri tej priliki bi hotel navesti o tem še en dokaz.

Neki moj prijatelj, zelo ugledna oseba, ki mu moramo popolnoma verjeti in čigar podatki so kontrolirani, mi je povedal o tem slučaju naslednje.

Bilo je pričetkom 1909. K meni je prišel Vasić, bivši tipograf, in me zaprosil za prijateljski svet. Prišel je: »Grof Forgách, Avstro-ogrski poslanec mi nudi mesto učitelja pri otrocih. Otrke bi učil srbski. Dvomim, da je namen pošten. Bojim se, da bi pouk ne bil samo preteza in da bi Forgách ne zahteval od mene tudi drugih uslug. Kaj bi mi svetovali, ali naj vzamem to mesto, ki mi je ponujano?»

Težko mi je bilo dati na tako kočljivo vprašanje takoj odgovor. Bal sem se, da bi mogla biti to le nekakšna zanka. Stvar je vsekakor bilo treba dobro premisliti in sem Vasića prosil, naj pride po odgovor naslednji dan.

O Vasiću sem se informiral. Njegov brat, nenavadno pošten in zanesljiv človek mi je rekel, da ne bo Vasić napravil ničesar, kar bi bilo škodljivo. Mislim sem si, da bi bilo koristno priliko izkoristiti, da se Forgáchovi nameni odkrijejo. Svetoval sem Vasiću, naj prevzame ponujano delo. Vasić je postal učitelj srbskega jezika v hiši avstro-ogrškega poslanca.

Po dvajsetih dneh se je Vasić vrnil: »Moj sumničenja so potrjena. Forgách zahteva,

da ga informiram. Razen mesečne plače 150 K mi ponuja 20 forintov za vsako vest. Za sedaj zahteva od mene protokole udruženja »Slovenski Jug«. Če ni mogoče, da bi dobil te protokole v originalu, želi imeti prepis. Zadovoljil bi ga, če bi mu dal kakršnekoli protokole, toda sam jih ne bi znal sestaviti. Ali bi mi mogli pomagati.«

Sedel je za pisalni stroj in po mojem diktatu je napisal protokol udruženja »Slovenski Jug«. Kolikor se spominjam, so bili to nekakšni referati predsedništva. Protokol je odnesel Forgáchu in je prejel obljubljeno nagrado. Kasneje se je Vasić vrnil zaradi protokolov k meni le še enkrat. Nadiktiral sem jih, odnesel jih je in nikdar več ni prišel. Kmalu sem nanj pozabil. Mislim sem si, da je premajhna interesantnost teh protokolov ubila v Forgáchu zanimanje in vero vanje. Vasić je verjetno sam uvidel, da mora dati nekaj bolj zanimivega in važnejšega, da bi vzbudil Forgáchovo zanimanje. Prihodnje je pisal sam in to zanimivo. Na protokole je podpisoval tudi mene, čeprav nisem bil član udruženja »Slovenski Jug«. Te epizode se bodo spominjali oni, ki so za njo vedeli. Kakšna je bila usoda Vasićevih in Forgáchovih dokumentov, to je znana stvar.

Tega poprej nisem objavil, ker ni bilo potrebno. Profesor Boža Marković, predsednik udruženja »Slovenski Jug«, je potrdil neresničnost teh protokolov s tem, da je bival v Berlinu, kajti Vasić ga je v njegovi odsotnosti podpisoval na protokole kot prisotnega. Razen tega nisem imel za svoje trditve nikakih formalnih dokazov, ki bi zastupili pred sodiščem potreben vtis. Ta zadeva bi mogoče prinesla v proces kaos in bi mogoče tudi zmanjšala zaupanje v obrambo, ki je bila popolnoma v redu in upravičena. Lažnost teh protokolov je imela popoln pomen samo za mene. Iz njih sem smel zaključiti tudi brez Markovićevih dokazov, da so bili falsificirani tudi drugi protokoli. Tako sem mogel pred sodiščem z mirno vestjo potrditi, da so vsi protokoli falsificirani.

Friedjungov proces in njegov zaključek sta predstavljala težek poraz avstro-ogrške diplomacije. Za Srbijo je imel pomen kot velika zmagovita bitka. Pokazalo se je, kako so obtožbe proti nam zasnovane na izmišljenih dejstvih. Avstro-ogrski diplomaciji se več ni verjelo. Toda nas je ta rezultat procesa veselil tudi še iz nekega drugega razloga. Če ne bi bila lažnjivost dokumentov tako jasno dokazana, bi bila postala Masarykova situacija težka. Poraz resnice in njenega prvega zaščitnika bi bil poraz vsega poštenega sveta, ki resnico iskreno ljubi. Ta poraz je bil preprečen — in tega se veselimo — samo z delom gospoda Masaryka, ki je znal doseči, da pravica služi resnici in ki je tako tudi pravici in resnici zagotovil redek uspeh. Tudi pri tej priliki je Masaryk udano in vestno služil samo resnici in pravici.

Ljubomir Davidović.

stojimo pred novimi časi, ali smo se tudi instinktivno bali teh novih časov. Komaj postavljeni skupni dom našega naroda je zgubil svojega Graditelja in Voditelja, deca, ki se je komaj znašla pod streho svojega skupnega Očeta in ki se je pod Njegovim sicer odločnim pa vendar tako dobrotljivim vodstvom šele počasi začela uživljati v domače razmere in zavedati svoje nacionalne in krvne povezanosti, je bila naenkrat prepuščena sama sebi. Naj bo deca še tako dobra, če ni nad njo dobre, pa vendar odločne roke rodnega očeta, ki ne izgadi sproti vseh prepričkov, kot so običajni v otroških sobah med bratci in sestricami, potem obstoja nevarnost, da postanejo taki mali preprički vzroki za trajnejša in usodnejša nesoglasja, ki ogrožajo skupno sožitje in rahlajo vezi krvne povezanosti.

V teh razmerah čujemo zopet besedo o novih časih. Ne mislimo na volitve in gesla, ki se kot običajno pojavljajo tudi pred temi volitvami. Mi nacionalisti smo tu in ostanemo na svojih mestih brez osebnih ambicij in računov. Ne vmešavamo se v notranje politične razmere, ker nismo niti najmanj nestrpnji, še manj pa ljubosumni. Blagoslovimo vsakogar, ki hoče doprinesiti svoj delež k zgradbi narodnega in državnega edinstva, želimo uspeha vsakemu, ki upa, da bo na ta ali oni način spopolnjeval delo blagopokojnega Kralja in pripravljeni smo priskočiti na pomoč neglede na ime in svetovno pre-

pričanje prav vsakemu, čegar delo se bo izkazalo v tem pravcu kot dobro in uspešno. Mi ne sledimo osebam kot takim, mi se ne vezemo na posameznike, pa naj zavzemajo kakršnokoli mesto, kajti mi služimo in sledimo le jugoslovenski nacionalni misli in njenemu predstavniku, našemu mlademu Kralju.

Baš radi tega pa so naši pogledi svobodnejši in baš radi tega smo nehoti skeptični, če se preveč govorijo o novih časih. Stojimo namreč na stališču, da novih časov ne bo nihče ustvaril z besedami, ustvariti se jih da le z dejanji. Pa še več, mi smo prepričani, da novih časov ne bo preko noči, pa če se danes združimo v enotno falango prav vsi, ki smo zavedni člani jugoslovenskega naroda in bi hoteli žrtvovati interesom naroda in države tudi svoje lastne eksistence in svoja lastna življenja. Ne obetajte torej novih časov, ki priti ne morejo, obetajte le novih naporov in novih žrtev, kajti le na ta način bomo prišli ne samo v nove, marveč tudi v boljše čase.

In to je glavno. Smer v te nove in boljše čase je začrtana in nespremenljiva, vsak najmanjši korak na desno ali levo od te smeri znači pogubo, vsako najmanjšo popuščanje od linije blagopokojnega Gospodarja pomeni pogin. Nacionalno desno, socialno levo, to mora biti vodilna misel ne le vseh nas, marveč zlasti vseh onih, ki stoje na vrhovih in vodijo niti naše usode.

I. C.

